

van de evangelieharmonie en de context waarbinnen representanten ervan functioneerden. Ulrich Schmid leidt de bundel in met een beschrijving van de definities die in de verschillende onderzoekstradities worden gehanteerd en een overzicht van de belangrijkste standpunten in het onderzoek tot nu toe. In een tweede bijdrage gaat hij in op de harmonietraditie zoals die zijn neerslag heeft gevonden in de West-Europese Latijnse teksttraditie. Marc Vial onderzoekt de functie van Jean Gersons *Monotessaron*, Charles Caspers behandelt laatmiddeleeuwse devotionele aspecten van evangelieharmonieën, liturgie en 'Leben-Jesu-Darstellungen'. August den Hollander presenteert een verkenning van de vorm en functie van Middelnederlandse evangelieharmonieën.

In deel II, 'Mittelalterliche Evangelienkommentare und Passionsharmonien' bespreekt Willigis Eckermann het veertiende-eeuwse evangeliecommentaar van Simon Fidati von Cascia en de manier waarop harmonisering hierin een rol speelt. Christoph Burger onderzoekt de passieharmonie *Die himmlische Fundgrube* van Johannes von Palz in de context van de praktische doelstellingen van de tekst: 'evangelisatie' met de nadruk op het lijdensverhaal. Hierbij betreft Burger ook de latere uitbreiding/bewerking die Johannes zelf van zijn werk maakte en de preken van zijn hand die in bewerkte vorm zijn overgeleverd. Het is jammer dat van beide in de titel van deel II genoemde teksttypen maar één representant behandeld kon worden; het is te hopen dat ze uitgebreider aan de orde zullen komen in vervolpublicaties van deze bundel.

Karina van Dalen-Oskam

Michiel de Swaen: *De gekroonde laars. Een vastenavondspel / Vertaald en toegelicht door Hubert Meeus.* Amsterdam: Atheneum – Polak en Van Genneep, 2003. – 108 p. (Griffioen.) ISBN 90-253-4979-x Prijs: € 7,50

Michiel de Swaens *De verheerlijkte schoenlappers of De gecroonde leersse* (Duinkerke, 1688) behoeft geen introductie. Het is een briljant vastenavondspel over een grap die de populaire keizer Karel V uithaalt met een eenvoudige onderdaan, vervlochten met de traditioneel-komische intrige van de dochter die een rijke man moet, en een jonge man wil trouwen. Alles komt goed. Humor uit een door en door patriarchale standenmaatschappij, maar nog altijd effectief. Deze uitgave biedt, in de traditie van de (inmiddels bijna afgesloten) Griffioen-reeks, een herspelde en

ook in meer opzichten gemoderniseerde tekst, met ruim voldoende woordverklaringen achterin voor wie precies wil weten wat een 'lichte tuit' is of een 'Jan-tast-sochte'. Het nawoord biedt een overzicht van leven en werk van De Swaen, dat zoals bekend veel meer omvat dan dit beroemde spel (en ook wel meer aandacht verdient), en een analyse van het stuk, speciaal gericht op de vraag waar de komische effecten in schuilen. Andere, meer 'tegendraadse' leeswijzen blijven hier buiten beschouwing, maar worden hier mogelijk nog eens door geïnspireerd. Het nawoord besluit met een aanduiding van de plaats van het spel in de komische toneelliteratuur van de periode: iets tussen een klucht en een blijspel in, op de grens tussen Franse en Nederlandse cultuur, in een geheel eigen toon.

Ton van Strien

J. Nooseman, *Beroyde Student en J. Noozeman, Bedrooge Dronkkaart, of Dronkke-Mans HEL / Met inleiding en annotaties uitgegeven door Ineke Grootegoed, Arjan van Leuvensteijn en Marielle Rebel.* Amsterdam: Stichting Neerlandistiek VU, en Münster: Nodus Publikationen, 2004. ISBN 90-72365-84-4 ISBN 3-89323-747-x Prijs: € 30,-

Het 'Woord vooraf' van deze uitgave laat geen twijfel bestaan over de doelgroep: 'Deze wetenschappelijke uitgave van de *Beroyde Student* en de *Bedrooge Dronkkaart* [...] is afgestemd op gevorderde studenten en afgestudeerden Nederlands.' Wie de annotaties bekijkt ziet dat lezers zonder een degelijke filologische opleiding (en interesse) hier inderdaad weinig te zoeken hebben, al durf ik niet uit te sluiten dat daar nog heel wat gevorderde en afgestudeerde neerlandici onder zijn: zoals het hier gebeurt krijgt men het vak nog maar zelden gedoceerd. Dat maakt deze aanpak natuurlijk niet minder waardevol, en hier valt veel te leren, vooral over zeventiende-eeuws taaleigen en over het bijbehorende onderzoeksapparaat. Ook de inleidende hoofdstukken, met name die over de thematiek (studentenleven, huwelijksmoraal, toverijgeloof) zijn informatief en adequaat als 'achtergrond', maar het accent ligt toch op de filologie. Een bezwaar vind ik wel dat het nogal veel van hetzelfde is: bij nagenoeg elke woordverklaring staat een verwijzing naar het *WNT*, en in het algemeen is de aandacht voor grammaticale en lexicografische kwesties zo overheersend dat de uitleg van de tekst er wel eens bij ondersneeuwt. Wat betekent de eerste zin van de opdracht van

het eerste stuk? Het staat er wel, maar het staat er bepaald niet meteen. Maar goed, dat kan ook leerzaam zijn. De teksten zijn, afgezien van wat onvermijdelijke ingrepen en correcties, afgedrukt ‘naar de letter’ van de bronnen. Uiteraard is er, bij deze opzet, niet gemoderniseerd. Maar een ongelukkige consequentie is wel dat de titelpagina van deze uitgave nu suggereert dat het om stukken van twee auteurs gaat, J. Nooseman en J. Nooze-man. Dat wordt in de inleiding wel recht gezet, maar met iets minder ontzag voor de letter had het hele probleem zich niet voorgedaan: de auteur is de bekende acteur Jelis Nooze-man. Het zijn trouwens prima kluchten.

Ton van Strien

De steen van Alciato. Literatuur en visuele cultuur in de Nederlanden. Opstellen voor prof. dr. Karel Porteman bij zijn emeritaat. The Stone of Alciato. Literature and Visual Culture in the Low Countries. Essays in Honour of Karel Porteman / Uitgegeven door/edited by Marc van Vaecq, Hugo Brems, Geert H.M. Claassens. Leuven: Peeters, 2003. – 1131 p. ISBN 90-429-1374-6 Prijs niet opgegeven

De steen van Alciato is letterlijk en figuurlijk een imposante bundel. Ter gelegenheid van het emeritaat van Karel Porteman schreven 59 collega's over de relatie tussen literatuur en, zoals dat in de titel van de bundel heet, 'visuele cultuur'. Dit leverde maar liefst twee kilo kennis en leesplezier op, die door uitgeverij Peeters in een mooie en hanteerbare vorm zijn gegoten. De titel verwijst overigens niet naar de omvang van het boek, maar naar een motief uit de emblemen van Alciato: de steen staat voor de dagelijkse besommeringen die een intellectuele ontplooiing in de weg staan. De boodschap is dat de emeritus zich ongestoord kan wijden aan de verdere studie van de zeventiende-eeuwse Nederlandse letterkunde, nu hij bevrijd is van universitaire taken en klussen.

Het thema van de bundel sluit aan bij een belangrijk onderzoeksterrein van Porteman, de verhouding tussen 'pictura' en 'poesis', zoals die onder andere in emblemen tot uitdrukking komt. De bijdragen over emblematiek nemen dan ook een ruime plaats in de bundel in: 465 van de 1118 pagina's. Het embleemgenre wordt daarin belicht van de vroegste tijd (Alciato) tot in de twintigste eeuw (Charlotte Mutsaers, die vervolgens weer op Cats blijkt terug te grijpen) en van 'smal' naar 'breed': er wordt aandacht ge-

schonken aan afzonderlijke emblemen, (beeld) motieven, emblembundels, relaties tussen bundels en aan de mogelijkheid om ook andere korte teksten, religieuze beelden of zelfs hele gebouwen als 'embleem' op te vatten en te duiden.

Het begrip 'visuele cultuur' is echter breder dan dat. Dit blijkt al uit de eerste drie bijdragen aan de bundel, die een meer filosofisch of theoretisch gehalte hebben. Zij bespreken de verhouding tussen teken en betekenis, beeld en verbeelding, symboliek en taal, aan de hand van respectievelijk J.H. Leopolds gedicht 'Albumblad', het tetragrammaton (de vier letters waarmee God wordt aangeduid in het Hebreeuws) en Middelnederlandse letterallegorese (de gewoonte om woorden te verklaren door de afzonderlijke letters te duiden).

Deze drie artikelen worden gevolgd door een aantal bijdragen over literatuur die naar aanleiding van een kunstwerk geschreven is: gedichten van Hugo Claus, Herman de Coninck en Stefan Hertmans naar aanleiding van twintigste-eeuwse foto's, etsen, sculpturen, machines en tekeningen, gedichten van Willem van Toorn over vijftiende-eeuwse fresco's en een bijschrift bij een zestiende-eeuws portret van Pieter Bruegel.

Een volgende sectie in de bundel (die overigens ook weer onderverdeeld is in vele subsecties) biedt ruimte aan artikelen over de overeenkomsten en verschillen tussen dichtkunst en schilderkunst (bijvoorbeeld in opvattingen over begrippen als 'realisme' of 'verbeelding'). De relatie tussen de zusterkunsten wordt besproken aan de hand van het werk van Brodero, Stijn Streuvels, Edward Vermeulen, Willem Elsschot en Maurice Gilliams en de ridderepiek. In deze sectie krijgt ook de poëtica van de auteurs de nodige aandacht. Er wordt getoond hoe auteurs omgaan met een iconografische traditie, zoals de verbeelding van de apocalyps bij Hadewych en verschillende voorstellingen van Venus (bij Dirc Potter, op het toneel en op titelpagina's). Er wordt aandacht geschonken aan de werking van beelden op het toneel en in toneelteksten (Vondel, Lucretia van Merken, Italiaanse komedie). Uiteenlopende genres komen aan bod, zoals een vijftiende-eeuwse rederijkersrijmprent, een zeventiende-eeuws pamflet en volksprenten, een soort voorlopers van stripverhalen. Gaandeweg komt de nadruk meer op de beeldcomponent dan op de teksten te liggen, met bijdragen over titelprenten en over boekillustraties (zowel over de betekenis en functie als over de totstandkoming ervan). De tweede helft van de bundel is als gezegd aan diverse aspecten van de emblematiek gewijd.

Welbeschouwd is de inhoud van dit omvangrijke boek nauwelijks in één bladzijde weer te geven. Al gaat de meeste aandacht verhoudings-